

קבלת ייסורים

הרב שלמה אבינר

- א. ייסורים עצמיים
- ב. קבלת ייסורים ככפרה
- ג. שלשה סוגי צרות
- ד. יפשפש במעשיו
- ה. הייסורים מכפרים
- ו. הייסורים מעוררים לתשובה
- ז. "יתלה בביטול תורה"
- ח. תורה במקום ייסורים
- ט. תורה ויצר הרע
- י. ייסורים של אהבה
- יא. תפילה פרטית וכללית
- יב. שלש מתנות
- יג. ייסורים מתקנים
- יד. הייסורים כניסיון
- טו. החסיד אוהב הייסורים

א. ייסורים עצמיים

ייסורים הם עניין קשה. **אומרת הגמרא** (ברכות דף ז ע"א) שגם משה רבנו תמה ושאל את עצמו: מה תכלית הייסורים? ומה נקודת הרצון של ריבונו של עולם? כלומר, מה התכוון ריבונו של עולם, שהוא כולו טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, בבריאת עולם של ייסורים? הדיון הארוך בזה מרוכז במקום אחד בגמרא:

"אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג מ): 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ד'". פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה, שנאמר (תהילים צד יב): 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו'. ואם תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר (משלי ג): 'כי את אשר יאהב ד' יוכיח'"

(ברכות ה א).

על כל פנים יש לייסורים תכלית מצידנו, כדי לעורר אותנו לעשות תשובה, גם אם לא באנו בסוד ד' לדעת מדוע ריבוננו של עולם שולח לנו את הייסורים.

כאן יש להעיר הערה חשובה, שאותה מעירים המפרשים: מה שאומרת הגמרא "אם רואה אדם שייסורים באים עליו", הכוונה לייסורים שבאו עליו מעצמם, ואז הוא שואל את עצמו מדוע באו עליו הייסורים. אבל אם אדם מביא על עצמו ייסורים, אין בכלל שום שאלה, לא פילוסופית, לא דתית ולא רוחנית לשאול, כי הוא הביא על עצמו ייסורים. **כך כותב המב"ט**, רבי משה בן יוסף דיטראני, אביו של המהרי"ט, רבי יוסף דיטראני. המב"ט חי בצפת בזמנו של רבי יוסף קארו. הוא כותב בספרו 'בית אלוהים' (שער התשובה פרק ט), שלפעמים באים לאדם ייסורים, והוא אשם בכך; הוא טיפש. אלה אינם ייסורים לכפרת עוון, אלא הוא, בבחירתו החופשית, הביא אותם על עצמו.

למשל **"הוא לא נזהר במאכלו ובמשקיו"**. הוא אוכל אוכל לא בריא, אחר כך כואבת לו הבטן, והוא שואל: ריבוננו של עולם, מדוע אתה שולח לי ייסורים? הוא טיפש. האם ריבוננו של עולם שלח לו ייסורים? לא, אלא הוא שלח לעצמו ייסורים. **"ומלבושו"** - הוא לובש בגדים דקים בחורף, אחר כך הוא מצטנן, והוא שואל את עצמו שאלות עמוקות: "מדוע אני מצונן?".

"וכן מי שלא נזהר בלשונו ובמעשיו, והיא סיבה שהכו אותו בני אדם". הוא מעליב אנשים, הם מעליבים אותו בחזרה, ואחר כך הוא אומר: "אני הכי מסכן שבעולם". הוא עושה צרות לאנשים, הוא פוגע בהם ולכן הם דוחים אותו. אחר כך הוא שואל את עצמו שאלות, הוא מתמסכן, מתאמלל ובוכה. זה לא קשור לנושא שלנו. הוא עושה שטויות, גורם לעצמו צרות, או גורם לאחרים שיגרמו לו צרות בגלל שהוא מתנהג בצורה לא חברותית, ואחר כך הוא עוד מאשים את ריבוננו של עולם, והוא מתרעם על הקדוש ברוך הוא.

קבלת ייסורים

אומר על כך שלמה את הפסוק: "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו" (משלי יט ג). איוולת, זאת אומרת, הוא טיפש, הוא מתנהג בצורה לא נכונה, ואחר כך הוא עוד בא בטענות, וכועס על הקדוש ברוך הוא. עוד כתוב במשלי: "צַנִּים פְּחִים בְּדַרְךְ עֲקֹשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם" (כב ה).

"צַנִּים פְּחִים", הכוונה להצטננות ולהתקררות. מדוע אדם מצטנן ומתקרר? - "בְּדַרְךְ עֲקֹשׁ", הוא מתנהג בצורה לא ישרה, אינו מתלבש כראוי בימים קרים. "שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם", לכן היזהר ושמור נפשך. על כך אמרו חכמים בגמרא:

"הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים".

(בבא בתרא קמד ב')

מפרש רשב"ם:

"הצינה והקור פח ומוקש בדרך עיקש, **כי בידו הדבר תלוי להישמר מן הצינה**".

אם אדם גורם לעצמו צרות בגלל התנהגותו הלא נכונה, גם בין אדם לחברו וגם בינו לבין לעצמו, אין צורך לשאול שאלות מדוע באים עליו ייסורים ולהסביר שלפעמים יש ייסורים הבאים לכפרת עוון. ייסורים אלה לא באו לכפרת עוון, אלא הם סתם. הוא היה צריך להיזהר ולא נזהר, לכן זו בעיה שלו.

ג. קבלת ייסורים ככפרה

יכול להיות שאדם מקבל על עצמו בכוונה ייסורים כדי לכפר על עוונותיו, זה משהו אחר, כמו שכתוב:
"וגם עתה, נאם ה', שובו עדי, בכל לבבכם; בצום בכי ומספד" (יואל ב יב).

אדם הרוצה לעשות תשובה צם, וזה מצער אותו. אם זה מצער אותו, מדוע הוא צם? הוא מקבל על עצמו ייסורים כדי לעשות תשובה. בוודאי שייסורים כאלה מכפרים.

הגמרא מביאה דוגמא נוספת:

"אמרו עליו, על נחום איש גס זו, שהיה סומא משתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים, כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים. אמר להם: 'בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי, שמובטח לכם שכל זמן שאני בבית אין הבית נופל'. פינו את הכלים ואחר-כך פינו את מטתו ונפל הבית.

אמרו לו תלמידיו: 'רבי! וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך?' אמר להם: 'בניי, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים: אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי: 'רבי, פרנסני!'. אמרתי לו: 'המתן עד שאפרוק מן החמור'. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפילתי על פניו ואמרתי: 'עיני שלא חסו על עיניך - יסומו. ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו'. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: 'כל גופי יהא מלא שחין'. אמרו לו: 'אוי לנו, שראינוך בכך'. אמר להם: 'אוי לי, אם לא ראיתוני בכך'".

(תענית כא א)

הוא עשה טעות ולכן הוא קיבל על עצמו צער לכל החיים.

יכולה להיות אפשרות נוספת: שאדם באמת גרם צרות לעצמו, והוא מודה שהוא זה שגרם לעצמו את הצרות: "בוזה אני אשם: אני אוכל בצורה לא אחראית, אני שותה לא כמו שצריך, אני מדבר כלפי הזולת בצורה לא הגונה. אני אשם". כלומר, הוא מקבל על עצמו את הייסורים בסבר פנים יפות, והם גם מכפרים עליו, אם אינו מתרעם.

כל הבעיה היא שהאדם מתרעם, והפסוק אומר:

"איוולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו". (משלי יט', ג')

אבל אם איוולתו והשטויות שעשה גרמו לו נזק, והוא אינו זועף על ד', אלא הוא מודע שהוא אשם בזה, והוא מצטער - הייסורים מכפרים עליו.

כדוגמא לכך, אחי יוסף שעשו שטות כשמכרו את יוסף. אצל יוסף במצרים הם סבלו ואמרו: "על כן באה אלינו הצרה הזאת" (בראשית מב כא) [עיין בתענית (ט א), שם מביאה הגמרא את דברי האחים "מה זאת עשה ה' לנו" (בראשית מב כח) כמקבילה לפסוק "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף לבו"]. זה בסדר. עד כאן דברי המבי"ט, אבל על זה אנחנו בכלל לא דנים. איננו דנים על ייסורים שאדם שולח לעצמו בגלל התנהגותו.

ג. שלושה סוגי צרות

גם הרמב"ם (מורה נבוכים ג יב), דן בזה באריכות, אגב שאלה פילוסופית רחבה. הוא אומר ש"ההמון חושב שבעולם יש יותר רעות מטובות". כלומר, אנשים חושבים שהעולם הזה הוא לא טוב, חוץ מאירועים מיוחדים שיש כמה דברים טובים, אבל סך הכל העולם לא טוב.

הרמב"ם אומר: הם משקרים. אלא:

יש סוג ראשון של צרות הבוקעות מן המציאות עצמה. העולם שלנו הוא טוב, הופעה גדולה של טוב. המציאות של האדם בעולם היא חסד, ויש מעט מאוד צרות בעולם. נכון שיש לפעמים הר געש שמתפרץ, אבל כמה אנשים נפגעים מהתפרצות הר געש? אמנם יש מחלות, אבל כמה פעמים אדם חולה שלא באשמתו? זה נדיר. אם כן, אין זה נכון לומר שהעולם הוא רע, כי הוא רובו טוב, כמעט כולו טוב.

יש סוג שני של צרות והוא צרות שאנשים עושים זה לזה. אנשים מתקוטטים, מצערים זה את זה, גונבים, שודדים ורוצחים. בכך אינם מועילים לפני הקדוש ברוך הוא, כי העולם הוא טוב, והם מקלקלים אותו. אבל גם זה נדיר, יחסית. לא כל יום נתקל אדם ברצח בסביבתו וגם לא בגניבה. אפילו לא כל יום מעליבים אותו. מלחמה היא באמת דבר נורא, אבל, לא כל העמים נמצאים במלחמה, אלא רק מיעוט קטן, וגם הם לא כל הזמן במלחמה, אלא רק זמן קטן בהיסטוריה.

אומר הרמב"ם, שרוב הצרות הן הצרות שאדם עושה לעצמו. הוא אוכל מזון לא בריא ואחר כך הוא סובל. מה הוא רוצה מהקדוש ברוך הוא? האם בגלל זה הוא אומר שהעולם הזה הוא רע?! רוב החולאים הבאים על האדם הם בגלל תזונה לא נכונה (הלכות דעות ד טו). אם כן, מדוע הוא מאשים אחר כך את הקדוש ברוך הוא?

מכאן עובר הרמב"ם לתורת הייסורים המדומים. יש אנשים המשכנעים את עצמם בכישרון רב, שהם מסכנים. למשל, יש אדם שיש לו מספיק כסף בשביל לחיות כמו שצריך, אבל אין לו פנינים ולחברו יש פנינים. הוא בוכה על מזלו הרע ומכניס לעצמו לתוך הראש שחסרים לו כל מיני דברים. יש לו מספיק כסף כדי לחיות ולא חסרים לו אוכל, בגדים ודירה. אם כן, מה הוא רוצה?

במד"ש (בראשית רבה ע ה) מסופר על אונקלוס [עקי"ל] הגר שפנה אל רבו, רבי אליעזר, ושאל: כתוב "אוהב גר לתת לו לחם ושמלה" (דברים י יח), זה הכל? זה נקרא שדי' אוהב את הגר, בכך שהוא נותן לו לחם ושמלה? אמר לו רבו: יירגע כבודו, זה הרבה מאוד לחם ושמלה. כל מה שביקש יעקב אבינו מד' היה "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" (בראשית כח כ).

פעם בחתונה שמו כמות עצומה של אוכל. שליש אכלו, ושני שלישים זרקו. זה לא נקרא "לחם לאכול" אלא זה לחם לבזבז.

דוגמה נוספת: אדם שלח למכבסה ארבע חולצות, וחולצה אחת הלכה לו לאיבוד במכבסה. בוודאי, אם היתה לו רק חולצה אחת, היא אף פעם לא היתה הולכת לאיבוד, כי הוא היה מתקלח איתה, שוחה איתה, או מכבס אותה לבד כשהוא בגופיה, כך שהחולצה אף פעם לא היתה הולכת לאיבוד. אבל הוא עשיר, למרות שיש לו שלוש חולצות, כי חולצה אחת הלכה לו לאיבוד. האם אי אפשר לחיות עם שלוש חולצות או עם שתי חולצות? אפשר. אם כן, מדוע הוא בוכה? אלה הם ייסורים מדומים.

תמיד יחסר לאדם משהו, שהרי הוא אינו יכול לקנות את כל כדור הארץ. אם הוא ירצה לקנות את כל כדור הארץ, זה ייגמר לא טוב. כמו קין והבל, שהיו שניהם על כדור הארץ לבד, והיה להם צפוף, לכן קם אחד והרג את אחיו.

אומר הרמב"ם: מה שחיוני באמת הוא חינוך. אוויר לנשימה הוא חיוני, במיוחד פה, אוויר של ארץ ישראל, ולכן אוויר הוא חינוך. מים הם חיוניים פחות מאוויר, כי אפשר לא לשתות כמה ימים. הם כבר יקרים יותר, אבל עדיין זולים. גם אוכל פשוט הוא זול. ככל שהדברים הם מותרות - הם יקרים יותר. אדם משכנע את עצמו שהוא מסכן, כי אין לו כל הרכוש שבעולם, או אין לו את כל הנשים [או הגברים] שבעולם.

אומר הרמב"ם: זו מידה רעה, שהאדם מכניס לעצמו רעיונות כאלה לתוך הראש. אם הוא לא השיג דבר מכל הדברים האלה, הוא מרגיש כאילו לא השיג כלום, וגם אם הוא השיג, הוא אינו מסתפק בכך. מה הקשר בין השכנוע העצמי הזה לבין ייסורים? זה מתקשר למה שאמרנו קודם, שיש ייסורים שהאדם גורם לעצמו, בשל התנהגות לא בריאה, או שהוא מכניס את עצמו לסכנות, או בגלל שהוא מסתכסך עם אנשים, ואחר כך הוא מוכה בחזרה, או שהוא מפרנס את עצמו בדמיונות שהוא מלך הייסורים, כי אין לו זה, אין לו זה ואין לו זה.

בכל הדברים האלה, מדוע הוא רוצה להאשים את הקדוש ברוך הוא? מה הוא רוצה לומר, שיש לו ייסורים? אין לו ייסורים, אלא הוא משכנע את עצמו שיש לו ייסורים. כל השאלה שלנו היא לא על מצב או אדם כזה.

ד. "יפשפש במעשיו"

אחרי שצמצמנו את הנושא, וסילקנו תשעים ותשעה אחוזים, "אם רואה אדם שייסורים באים עליו", כלומר, ייסורים אובייקטיביים, לא סובייקטיביים, אלא ייסורים ממש. כואב לו בגוף ממש, לא שהוא מדמיין שכואב לו, או שהוא רעב ואין לו לחם לאכול, אין לו בגד ללבוש, או שמעליבים אותו מהבוקר עד הערב, מכים אותו ומצערים אותו, או אם מתו לו בני משפחה או אנשים יקרים - אלה הם ייסורים אמיתיים.

אומרת הגמרא:

"אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג): 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ד'",
(ברכות ה)

כלומר, צריך לעשות חשבון נפש. לא כתוב: "עושה [כלומר, יעשה] אדם תשובה כדי שלא יהיו עליו ייסורים". זה לא נאמר, כי כך אין זה קיום מצוות ולא עבודת ד', אלא זו עבודת עצמו. למשל, אדם סובל מכאבי עיניים. יש כאלה שיאמרו לו: כדאי לך לבדוק במזווה את האות עי"ן. הוא בדק במזווה את האות עי"ן, ולמרות שלא גילה כל פגם, הוא החליף את המזווה. איננו מקיימים מצוות מזווה מפני שזול יותר להחליף מזווה מאשר ללכת לרופא עיניים, אלא הסיבה היא שאנחנו אוהבים את ריבונו של עולם, ובמזווה, כמו שאומר הרמב"ם (הלכות מזווה), נכתבת האהבה לקדוש ברוך הוא, שהרי כתוב שם "שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד. ואהבת את ד' אלקיך..." אדם כותב מכתב אהבה לקדוש ברוך הוא, וקובע אותו ליד הדלת.

אם אדם מקיים מצוות מזוזה כדי שיהיה בריא, איננו מקיים מצוות מזוזה על תקן של המצווה המביעה אהבת ד', אלא על תקן רופא. קביעת מזוזה למטרה זו היא זלזול במצווה. אין התורה מתנגדת לדאגה לבריאות, אבל זו לא עבודת ד'.

מה שכתוב שאם ייסורים באים על אדם יפשפש במעשיו, הכוונה היא שהייסורים באים לעורר את האדם לעשות תשובה. אין הכוונה שאדם יעשה תשובה כדי שלא יהיו לו ייסורים. גם אם יהיו לנו ייסורים אנחנו מוכנים לקיים מצוות, וגם אם יהיו לנו קשיים לקיים מצוות אנחנו מוכנים לקיימן.

ה. הייסורים מכפרים

אגב, למדנו מדברי המבי"ט שהבאנו לעיל, שייסורים הם סוג של כפרה, כי הוא אומר: אם אלה הם ייסורים שאדם מביא על עצמו, הם אינם כפרה. אם אדם מודה שהוא אשם במה שקרה והוא מצטער, הייסורים מכפרים.

הגמרא במסכת יומא (פו א) מוסרת לנו, שיש ארבעה חילוקי [=סוגי] כפרה:

- א. אדם עשה עבירה קלה, יעשה תשובה ומיד מוחלים לו.
- ב. אם עשה עבירה חמורה יותר, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר.
- ג. חטא חמור יותר - תשובה, יום הכיפורים וייסורים מכפרים.
- ד. עוון חמור עוד יותר - כל אלה ומיתה מכפרים.

אומר רמב"ן בשער הגמול (כתבי רמב"ן, מהדורת הרב שעוועל, כרך ב עמ' רסח), שבכך שהקדוש ברוך הוא שולח לנו ייסורים הוא גומל איתנו חסד גדול, כי הייסורים מכפרים. עדיף לאדם שריבונו של עולם ייפרע ממנו פה, במקום שיסבול ויהיה מרוחק לנצח. אדם שיש לו רוב עוונות ומיעוט זכויות, ניתן לו שכר זכויותיו פה, והוא מאושר, אבל לנצח הוא מעוכב על ידי עוונותיו. לעומתו, מי שהוא בסדר, אבל יש לו כמה

עוונות, משלם על עוונותיו כאן ושכרו משולם לו בעולם הבא. אומר רמב"ן: זו הסיבה שאנו רואים שעם ישראל מאושר בייסורים שיש לו בעולם הזה, ולא עוד אלא שיש לו יותר ייסורים מעמים אחרים, כי לישראל יש גם עבירות ולגויים יש גם זכויות. הגויים יענשו ויאבדו בגיהנום, ולכן הם מקבלים שכר מעשיהם הטובים בעולם הזה, ואילו "ישראל חלקם בחיים [הנצחיים] שדבקים ביוצר הכל יתברך, ולפיכך הדין מתוח כנגד כל ישראל ליפרע מהן מלכלוך עוונות בעולם הזה... זהו שנאמר (עמוס ג ב): 'רק אתכם ידעתי'", זאת אומרת, יש לי קשר מיוחד איתכם, "מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם".

גם הרמח"ל (דרך ד' חלק ב פרק ב) אומר, שאדם שהתגבר בו הרע, אבל לא עד כדי כך שמגיע לו להיאבד בעולם הבא, זה חסד מהשמים לצרף אותו ולטהר אותו כדי להסיר ממנו את כל הרע.

גם בתנא דבני אליהו רבה (פרק יח) כתוב: "בנים אתם לד' אלהיכם", לפניו אתם נחשבים כבנים ולכן דעו, "כשהוא מייסרן אינו מייסרן אלא לאמיתן [שילכו בתורתו באמת. ישועות יעקב], שנאמר (דברים יד א): 'וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלהיך מיסרך'".

גם רבנו תם ב'ספר הישר' המיוחס לו אומר:

"אם יש לו ייסורים וצרות יידע שד' אוהב אותו. אם אין לו ייסורים והוא חי בשלווה אין ד' אוהב אותו".

מי שאין לו ייסורים, צריך להצטער על כך מאוד, כי כאשר באים עליו ייסורים, הם מכפרים.

המבני"ט, רבי משה בן יוסף דיטראני, מסביר בספר 'בית אלוהים' (שער התשובה): מדוע ייסורים מכפרים? בגלל שכאשר אדם עשה עבירות, הוא התענג מהעבירות. באים הייסורים, מחלישים את תאוותו, וכך

הרע כבר לא יתגבר על האדם. מדוע האדם חוטא? בגלל העונג המגיע לו מכך - עונג גופני, נפשי או עונג של כבוד. אומר המב"ט, שהייסורים ממעטים ושוברים את הצד הנמוך והשפל של האדם, וכך הוא מצליח להתגבר על יצריו. הכפרה אינה סתם נקמה, אלא היא מטהרת ומנקה אותנו. אם כן, הייסורים הם חסד. מכיוון שכל הייסורים למיניהם הם חסד,

כותב רבי אליעזר פאפו בספר 'פלא יועץ' שכולם אהובים, כולם חביבים. אם ישב אדם כל ימיו בשלווה, לא יתכפר לו, ואם התייסר - הייסורים ממרקים, אבל צריך הוא לקבל אותם באהבה, בידעו את התועלת שלהם, שהם מטהרים אותו.

רבי משה קורדוברו בספר 'תומר דבורה' (סוף פרק ב) אומר, שמתוך ההבנה שייסורים הם דבר טוב, בכך שהם מנטרלים את השפעת התאוות הנמוכות שבאדם, צריך אדם לומר: מהם הייסורים היותר טובים שבעולם? ייסורים שלא יטרידוהו מעבודת ד':

"אין חביב בכולם, מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו". עלבונות הם ייסורים של אהבה ממש, **"שהרי לא ימנעו ממנו כוחו ואונו בחולאים, ולא ימנעו ממנו אכילתו ומלבושו".** עלבונות אינם שוברים את הכוח הגופני ואינם מחלות, שהרי אינם מפריעים לו לאכול, להתלבש או לעבוד, "ולא ימנעו חייו וחייו בניו במיתה". הם אינם מקפחים לא את חייו ולא את חייו בניו. "אם-כן, ממש יחפוץ בהם ויאמר: מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ומלקיות המחלישים כוחי מעבודת ד', ואני לוקח אותם בידי", כמו ידי אני מסתגף, "יותר טוב אסתגף בביזיון בני-אדם וחרפתם לי ולא יסור כוחי ולא יחלש, ובזה כשיבואו העלבונות עליו ישמח בהם. ואדרבה, יחפוץ בהם". אלה הם הייסורים הטובים ביותר, שהם מעלים את האדם ומכפרים עליו.

ו. הייסורים מעוררים לתשובה

אבל, כאמור, יש גם ייסורים הבאים לעורר את האדם לעשות תשובה:

"אם רואה אדם שייסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג מ): 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ד'". גם אדם צדיק צריך לבדוק בתוך המעשים הטובים שלו.

אומר הרמח"ל (דרך ד' חלק ב פרק ג, פסקה ה) שדי' עוזר לו. עוברים עליו ייסורים כדי לעורר אותו לתשובה, כדי שיעשה חשבון נפש. זו אינה כפרה למרק עוונות. הקדוש ברוך הוא אינו מעוניין שיהיו לאדם עוונות כדי להביא עליו אחר כך ייסורים למרק את אותם עוונות, אלא הוא מעדיף שהוא לא יחטא בכלל, ואם הוא חטא - שיעשה תשובה.
כך גם הרמב"ם המפורסם בהתחלת הלכות תענית:

"ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו יידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב (ירמיהו ה כה): 'עוונותיכם הטו וגו'".
(פרק א הלכה ב')

כלומר, שאם באות צרות על אדם עליו לדעת שחטאיו גרמו להן ובכך הן מעוררות אותו לתשובה.

רבנו בחיי (חובות הלבבות שער הבחינה פרק א) אומר משל כזה: כיצד מעוררים הייסורים לתשובה? משל לילד קטן, הרגיל בטובת האיש שאימץ אותו בהיותו בודד ועזוב, שאינו מרגיש עד כמה טובה מרעיף עליו מאמצו, ולכן אין כל הדברים האלה שווים בעיניו עד כדי כך שהוא צריך להודות עליהם. אולם מי שהיה חסר בכל הטובות וסבל ייסורים וניצל מהם, מודה למצילו רבות, בהכירו את העדר אותן טובות.

אומרים חז"ל: "פשפש ולא מצא". איך הוא לא מצא, הרי כל אחד עושה עוונות! **אומר רש"י**: "לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראויין ייסורין הללו לבוא". אמנם, עוונות הם עוונות, אבל הם לא היו חמורים עד כדי כך שיקרו לו דברים כאלה; הוא לא רצח, לא גנב וכו'.

ז. "יתלה בביטול תורה"

אומרת הגמרא: "פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה, שנאמר (תהילים צד יב): 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו'". מדוע ד' מייסר אותו? כדי שהוא ילמד תורה, כי הוא לא לומד. הייסורין באו עליו בגלל ביטול תורה.

שואל מרן הרב קוק ב'עין איה': מה זאת אומרת "פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה"? האם ביטול תורה אינו עבירה? הרי ביטול תורה הוא עבירה גדולה עד כדי כך שחכמים אומרים (ירושלמי חגיגה א ז): ויתר הקדוש ברוך הוא על עוון עבודה זרה, שפיכות דמים ועל גילוי עריות, ולא ויתר על ביטול תורה!

אלא שיש שני סוגים של ביטול תורה. יש ביטול תורה, שהאדם באמת מכלה את זמנו על שטויות ולא על לימוד תורה. בגמרא מדובר כשאדם הוא בעל הבית ואינו לומד. הוא עסוק בדברים חשובים. הוא מחויב לעבוד, אבל כמה לעבוד? האם מותר לעבוד רק כדי שיהיה לו לחם ושמלה או שמא ניתן לעבוד גם בשביל שיהיו שולחן, מקרר, מכונת כביסה ומייבש כביסה? האם מותר לאדם לעבוד כדי שתהיה לו מכונית, ובאיזו מכונית מדובר, ברכב קטן או ברכב גדול? עם מיזוג אוויר או בלעדיו?

אלא, מותר לאדם לעבוד גם כדי לקנות נכסים. זו אינה עבירה של ביטול תורה. אמנם, במקום אחד כותב ה'משנה ברורה': אתן לך סימן איך למדוד אם משהו בגדר מותרות או לא. אילו היית צריך לשלם פרנסה למישהו, וכל הצטרכויותיו עליך, ודאי היית מחשב: את זה אינו צריך כל כך, וגם את זה אינו צריך כל כך. באותו אופן חשוב על עצמך. עבירה של ביטול תורה היא כאשר במקום ללמוד תורה אדם מסתכל למשל בטלוויזיה על משחק בינגו. אבל אם אדם עובד, אפילו אם הוא עובד כדי לחיות חיים מכובדים, אין בכך ביטול תורה. על כל פנים, אדם אוהב שיהיו לו דברים נאים ומתוקנים, ולכן הוא עובד. אחרי שעות העבודה הוא מתקן את הדלת, את הקיר או את החלון. הוא

עסוק בדברים קונסטרוקטיביים. אי אפשר לתפוס אותו בגרירת ולומר לו: עברת על ביטול תורה.

אומר מרן הרב קוק: זה נכון, אבל תורה הוא לא למד, אין מה לעשות, והרי הבעיה היא לימוד תורה. יש תכונות נפש טובות, שאדם נקרא לפתחן, ותכונות לקויות, שאדם נקרא לתקן ואי אפשר לתקן אותן, אלא על ידי לימוד תורה. לימוד תורה מרומם את האדם ומזכך אותו, כמו שכתוב בפרקי אבות בתחילת פרק שישי: "ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן". אם האדם לומד תורה כמו שצריך, הוא נעשה צדיק וישר, כמו שצריך.

אמנם, אין להאשים אדם בכך שאינו עוסק בתורה אם הוא עובד, כי מה שכתוב "פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה", אין הכוונה אלא לביטול תורה במובן של העבירה של ביטול תורה. אבל, למעשה, במציאות, זהו ביטול תורה, כי הזיכוך הפנימי שיכול להיעשות רק על ידי לימוד תורה, לא נעשה. לכן "אין ברירה" וצריך לשלוח לו ייסורים. הייסורים האלה משלימים את הזיכוך של לימוד התורה. אדם כזה היה צדיק גם לפני שהגיעו אליו הייסורים.

ח. תורה במקום ייסורים

כתוב בגמרא:

"אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה - יסורין בדילין הימנו, שנאמר (איוב ה ז): 'ובני רשף יגביהו עוף', ואין 'עוף' אלא תורה, שנאמר (משלי כג ה): 'התעף עינד בו ואיננו', ואין 'רשף' אלא יסורין, שנאמר (דברים לב כד): 'מזי רעב ולחומי רשף'".

(ברכות ה א).

כלומר, "ובני רשף יגביהו עוף" פירושו, שמי שעוסק בתורה ייסורים בדלים ממנו. כי, כאמור, הייסורים באים על האדם כדי לזכך את החומריות שלו. כך אמר רבי שמעון בן לקיש.

"אמר ליה רבי יוחנן: הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו!". אתה מביא לי הוכחה מפסוק רחוק באיוב "ובני רשף יגביהו עוף".

יש פסוקים בתורה שאפילו ילדים יודעים אותם, "שנאמר (שמות טו כו): ויאמר: אם שמוע תשמע לקול ד' אלהיך, והישר בעיניו תעשה, והאזנת למצותיו, ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך, כי אני ד' רופאך". עניין זה שמי שעוסק בתורה ומזכך את עצמו על ידי לימוד, אינו זקוק לייסורים, כתוב פה. אבל, אומר רבי יוחנן, הפסוק "ובני רשף יגביהו עוף", עוסק בעניין אחר.

"אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו, שנאמר (תהילים לט ג): 'נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר', ואין 'טוב' אלא תורה, שנאמר (משלי ד ב): 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו'".

כלומר, בגלל ש"נאלמתי דומיה", אני דומם ו"החשיתי מטוב", אני מחשה מלעסוק בתורה, שהיא הטוב, "ליבי נעכר" בייסורים.

מסביר מרן הרב קוק ב'עין איה', שיש שני סוגים של ייסורים. יש ייסורים המזככים את האדם ויש ייסורים המכערים, מדרדרים ומשפילים אותו עוד יותר ממה שהיה לפני כן. אם אדם אינו יכול לעסוק בלימוד תורה, כי הוא עסוק בעבודתו, נשלחים אליו ייסורים טובים, כלומר, ייסורים המזככים את הנפש, המדכאים ושוברים את הצד הנמוך שבאדם. הוא אינו מכלה את זמנו בשטויות, כי גם לעבוד בשביל לחיות טוב זה דבר קונסטרוקטיבי.

לעומתו, יש אדם שיכול לעסוק מעט בתורה אחרי שעות העבודה, במקום ללכת לשחק פינג פונג או בינגו או לקרוא עיתון. גם בשבת לא עובדים ואפשר ללמוד תורה. פעם ראיתי אדם שקנה לשבת עיתון. הוא לא הסתפק בעיתון אחד, אלא קנה את כל העיתונים, ערימה של

עיתונים.

שאלתי אותו: אתה קורא את כל העיתונים האלה?

ענה: כן.

אמרתי לו: נבדוק כמה כתוב בעיתון.

חישבתי בשיטה מהירה כמה אותיות יש בעיתון ואמרתי לו: זה כמו שולחן ערוך יורה דעה. כל שבת אתה עובר על כמות עיתונים של שולחן ערוך חוסר דעה.

אדם זה יכול ללמוד תורה, אבל הוא לא עושה זאת, לכן לא שולחים לו ייסורים שממרקים ומטהרים אותו, שמגדילים בו את כוח הטוב, מדכאים את כוח הרע ומיישרים אותו, אלא שולחים לו ייסורים מכוערים, שעוברים ומכוערים אותו; לא מחזקים מידותיו ותכונותיו, אלא להיפך, מוסיפים לו כיעור, כאבים ושאר מרעין בישין, כדי שיקוץ ללכת בדרך הזאת, יחשוב, ייפול על פניו ויעשה תשובה.

שאלה: לשם מה שולחים לו ייסורים מכוערים?

תשובה: הייסורים המכוערים באים כדי לעורר אותו.

שאלה: ואם הוא לא יתעורר?

תשובה: יכול להיות שהוא לא יתעורר. על כך כתוב בתורה "אם תלכו עמי בקרי", אם תגידו שזה לא בא לעורר אלא זה מקרה, זה יבוא שוב ושוב, עד שיבין האדם שהוא גרם לכך. יבואו ייסורים מכוערים, ועוד יותר מכוערים, כדי להכריח אותו לעשות חשבון נפש. זה מכריח לעשות חשבון נפש, כי כל הדברים שאדם מכבד והם חשובים לו, מתמוטטים, ובסוף זה חייב לעשות אצלו שינוי בתפיסה.

ט. תורה ויצר הרע

גם אם אינו לומד תורה, האדם יכול להתנהג טוב. עובדה שגם בין אנשים חילוניים יש כאלה שמתנהגים בסדר. אם אדם חילוני גנב, אינו יכול לטעון בבית המשפט: לא למדתי תורה. בית המשפט ייתן לו זמן רב לשבת וללמוד תורה... אין אדם יכול לתרץ את עצמו ולומר שהוא מתנהג לא בסדר בגלל שהוא לא למד תורה. לא מדובר בציון בתעודה. לאדם יש בחירה חופשית, בין אם למד תורה ובין אם לא, הוא יכול

להתנהג איך שהוא רוצה ולעשות מה שהוא רוצה. לא על זה מדובר, אלא על תכונות אופי.

תכונות אופי קשה יותר לשנות. אדם יכול לשלוט על מעשיו, על דיבוריו, על מחשבותיו, אבל על תכונות אופיו קשה לשלוט. למשל, אדם קנאי המקנא באחרים, יכול להימנע מלדבר בקנאה, אבל בליבו הוא מקנא באחרים. או אדם כעסן, כל דבר מרגיז אותו, אף על פי כן הוא בולם את פיו בשעת רוגז, כי בזה יש לו בחירה חופשית, אבל בפנים הוא כועס ורוגז. או אדם שאוהב לאכול, בכל פעם שהוא בא לחתונה הוא רואה את העוגות והעוגיות, יוצאת נפשו לאכול אותם, אבל הוא מתגבר על עצמו על ידי ייסורים. אבל להגיע למצב שלא מעניינות אותו כל העוגיות האלה, זה לא פשוט, ובשביל זה צריך לבטל את היצר הרע שבאדם. לא רק להתגבר על היצר הרע, אלא לחסל את היצר הרע, וזה אפשר רק בתורה. מי שמלא תורה מסוגל להתמודד עם יצרו הרע.

ליצר הרע יש כמה שמות (סוכה נב א). אחד מהם - מכשול, כי היצר הרע מכשיל אותנו. אנחנו יכולים לא להיכשל, אבל אין בכך פטור לזה שהניח את המכשול. אם כן קשה, איך הקדוש ברוך הוא עובר על "לפני עיוור לא תיתן מכשול"? הרי אסור להכשיל אנשים. אם אדם יודע שחברו הוא גנב, אסור לו להניח כסף לידו, כי בכך הוא מכשיל אותו. יוצא שדי שם בנו יצר הרע, והוא מכשיל אותנו.

אלא שאין הדבר כן. למה הדבר דומה? לאדם שחפר בור. בתורה (שמות כא לג) כתוב, שאם נפלה בהמה לבור ומתה, מי שחפר את הבור צריך לשלם. אבל אם הוא חפר את הבור ואחר כך כיסה את הבור, אינו צריך לשלם. כך גם התורה מונעת את האדם מלהיכשל ביצרו. אומר הקדוש ברוך הוא (קדושין ל ב): "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", כלומר, יש לי מזון לא טעים, אבל אם שמים בתוכו תבלין, הוא נעשה טעים. לכן "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול".

בכוחו של לימוד התורה לא רק לתת לאדם גבורה לעמוד נגד מלחמת היצר, אלא, כמו תבלין, להפוך את מידותיו. כאשר האדם אינו משתמש ב"תבלין": אם יש לו זמן ללמוד תורה - יקבל ייסורים מכווערים, ואם אין לו זמן - יקבל ייסורים מתוקים, שיעשו אותה פעולה שהתורה עושה: שבירת הנטיות הנמוכות שבאדם.

י. ייסורים של אהבה

בסיכום: יש ייסורים שהאדם מביא על עצמו, ואלה הם ייסורים אמיתיים: הוא חולה באמת, אנשים באמת מעליבים ומצערים אותו, אבל הוא אשם. יש ייסורים שאדם מביא על עצמו, והם ייסורים הזויים, שהוא משכנע את עצמו שהוא מסכן. יש ייסורים של כפרה ויש ייסורים של טהרה, הבאים לעורר את האדם לתשובה. אומרת הגמרא: "פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה. תלה ולא מצא", כלומר, הוא אינו מבטל תורה, "בידוע שייסורים של אהבה הם". ד' שולח לו ייסורים סתם, בלי סיבה, כי ד' אוהב אותו. הקדוש ברוך הוא מייסר את הצדיק בעולם הזה למרות שאין לו שום עוון. ד' אוהב אותנו. אם כן, מדוע הוא מייסר אותנו? האם זו צורה לאהוב? **מנמק זאת רש"י:** "כדי להרבות שכרו בעולם הבא", ירבו זכויותיו יותר. האם בשל כך מייסר הקדוש ברוך הוא את הצדיק בלי שום עוון, רק בשביל שתהיינה לו זכויות? זה לא מובן.

מסביר מרן הרב ב'עין איה': אדם רוצה לתקן מידותיו והוא מעדיף לרומם אותן, להפוך את מידותיו הרעות למידות טובות, מאשר לשבור אותן. עומדות בפניו שתי דרכים לעשות זאת: או על ידי עבודת השכל בלימוד התורה, או על ידי העלאת ושכלול הרגש בתפילה. לכן ייסורים של אהבה הם אלה שאינם מפריעים לאדם להתעלות בלימוד התורה או בשכלול התפילה.

יתר על כן, על ידי כך שהאדם מכריע את החומר שבו, הכוח השכלי שלו נעשה זך יותר. יכול להיות שהוא ילמד פחות זמן, אבל מעט הזמן שהוא ילמד יהיה באיכות לימודית גדולה הרבה יותר. החומריות של

האדם גם מפריעה ללמוד, להבין ולהתעמק, וכן הדבר בתפילה. בגלל שהייסורים הכריעו את החומריות שבו, אף על פי שהוא מתפלל פחות, התפילה שלו פועלת פעולה גדולה הרבה יותר על הנפש.

יא. תפילה פרטית וכללית

לאדם חומרני קשה להתפלל. הוא אומר: "את צמח דוד עבדך", אבל בליבו הוא חושב: מה איכפת לי מ"צמח דוד עבדך"? הייתי רוצה עכשיו סטייק עם צ'יפס. מדוע מדפיסים לנו תפילות מוכנות? אני רוצה להתפלל תפילה משלי: שבקרוב מאוד אקבל סטייק עם צ'יפס... או שהוא חושב: הבחורה הזאת, הנשואה לחבר שלי, אני מאוהב בה. אני מוכן למות בשביל לקבל אותה. אני איני רוצה להרוג, אבל ד', בבקשה ממך, תהרוג אותו... הרי קורה שאנשים מתים. זו התפילה שלו והיא באמת תפילה כנה מכל הלב, אבל את הלב שלו צריך לזרוק לפח. הוא קורא תפילות אחרות, כגון: "השיבה שופטינו כבראשונה", "ולירושלים עירך", - הוא אינו יכול להתפלל בכוונה מכל הלב, כי כל הדברים האלה אינם מעניינים אותו. מה שמעניין אותו זה הוא עצמו. לכן כדאי שיהיו ייסורים שיכריעו את הכוחות האלה שבאדם. הוא לא יפסיד בכך לא לימוד תורה ולא תפילה, כי כל מה שיפסיד בזמן הוא ירוויח באיכות.

מקשה הגמרא על הסבר זה: הרי יש פסוק "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו"? מפורש בפסוק, שכשמייסר ד' אדם הוא עושה זאת כדי שהוא ילמד תורה, ולא כדי שהוא לא ילמד תורה. עונים חז"ל: אין זה פירוש הפסוק. אין לפרש את המילים "ומתורתך תלמדנו" - תלמד אותו, אלא מתורתך תלמד אותנו. את הדבר הזה - "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה" - "מתורתך תלמדנו", כלומר, אפשר ללמוד את זה מהתורה. היכן יש בתורה פסוק כזה?

אומרים חז"ל: לומדים זאת בקל וחומר משן ועין. מה שן או עין, אחד מאיבריו של אדם, עבד יוצא לחירות אם הוא נפגע, ייסורים,

שממקרים את כל גופו של האדם, על אחת כמה וכמה שאדם ייצא בהם לחירות ממאסר יצריו. על פי הוכחה זו מהעבד, כוחם של ייסורים יפה מכוח תורה ותפילה. שהרי לעבד בהתחלה היו שן ועין, ובכל זאת הוא לא הצליח להשתחרר ולצאת לחופשי. כאשר היו לו אותן שן ועין, הוא יכול היה לעבוד שעות נוספות, לצבור כסף ואחר כך לצאת לחירות. הרי עם שתי עיניים וכל השיניים עובדים טוב יותר מאשר עם עין אחת ובלי שן, אבל הוא לא הצליח לצאת לחירות, כי הוא היה עבד וכל פעולותיו לא היו שלו. עכשיו, כשהוא בן חורין, פעולתו לעצמו. טוב יותר להיות בן חורין בלי שן ועין מאשר עבד עם שן ועין, כי לפני זה שום דבר לא היה שלו. גם לפני כן אדם זה למד תורה והתפלל, אבל הוא היה עבד לתאוות ותכונות לא הגונות, ולכן אף על פי שהוא למד הרבה תורה והתפלל הרבה, הוא לא התרומם.

כמו מטוס, שהוא כבד מדי ואינו מצליח להתרומם. לא יעזור אם יפעילו את המנוע חזק יותר; המטוס לא יתרומם, כי הוא כבד. כך גם האדם, הוא כבד ומשועבד לתאוות ותכונות לא הגונות, אף על פי שהוא עוסק בתורה ובתפילה. עכשיו הוא משוחרר מתאוותיו על ידי הייסורים, שדיכאו את הכוחות האלה.

יב. שלוש מתנות

ממשיכה הגמרא ואומרת:

"תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלוש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין. אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מניין? שנאמר: 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יתן ומתורתך תלמדנו'. ארץ ישראל - דכתיב (דברים ח ה) 'כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלהיך מיסרד', וכתיב בתריה 'כי ד' אלהיך מביאך אל ארץ טובה'. העולם הבא - דכתיב (משלי ו כג) 'כי נר מצווה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר'".

מסביר מרן הרב קוק (עין איה שם), שיש תכונות רבות שהאדם יכול להשיג על פי הטבע, על פי הכוחות שיש בו. אבל יש דברים שהם מעל הטבע, שאי אפשר להשיגם, כי הם מעל כוחות האדם, ואפשר להשיגם רק על ידי ייסורים.

לדוגמא: נבואה. נבואה היא מעל הטבע, ד' מדבר אל האדם. כותב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ז ב), שכאשר ריבונו של עולם מדבר אל נביא, הנביא כמעט מתמוטט, נופל על הרצפה, כל הגוף שלו מזדעזע והוא מרגיש כאילו הוא נקרע לקרעים. הוא מביא פסוק מדניאל (י ח): "ויהודי נהפך עלי למשחית". האדם כולו מושחת לגמרי, כי דבר זה הוא מעל הטבע, ואינו יכול לחול על האדם אלא אם כן הגוף הטבעי של האדם נשבר קודם על ידי ייסורים. הוא נופל על הרצפה ומתפתל בייסורים, כי הוא אנוס על ידי הדיבור. כל נביא חייב להישבר קודם כדי שיוכל לקבל נבואה, חוץ ממשנה רבנו. משה רבנו היה מיוחד - "פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו" (שמות לג יא).

כל הדברים האלה - תורה, ארץ ישראל, עולם הבא - הם מעל הטבע. ודאי שתורה היא מעל הטבע ומעל השכל. ככל שיהיה לנו שכל ונהיה כולנו חכמים וכולנו נבונים, התורה תהיה מעל השכל. כדי שנזכה להבנת התורה, צריך קודם לטהר אותנו, לזכך לנו את השכל.

גם ארץ ישראל היא מעל הטבע. אמנם ארץ ישראל היא אדמה, אבל אינה אדמה סתם. זו אדמה שיש לה כוח של קדושה, כוח סגולי שהוא מעל הטבע. לכן ארץ ישראל נקנית בייסורים - היו ייסורים, יש עכשיו ייסורים ויהיו ייסורים.

ובוודאי שגם העולם הבא הוא מעל הטבע.

יג. ייסורים מתקנים

אומרת הגמרא:

"תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו".

(ברכות דף ה עמוד ב')

יש כל מיני עוונות. יש עוונות בשכל. לכן אם ילמד אדם תורה הרבה, יתקן את שכלו, כמו שחז"ל אומרים (ויקרא רבה כה א): אם קודם החטא

למד דף אחד, כששב בתשובה ילמד שני דפים.
יש עוונות במעשים. אם אדם עשה מעשים רעים, יעשה מעשים טובים רבים וירבה בגמילות חסדים. לכן נאמר: "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים".

יש עוונות ברגש. קשה לתקן עבירות ברגש. עבודת ד' דורשת הרבה רגש, אבל לא יותר מדי רגש. על לימוד תורה אי אפשר לומר שיותר מדי לימוד תורה אינו טוב, כי צריך הרבה לימוד תורה. גם אי אפשר לומר שעשיית מעשים טובים רבים זה לא טוב. אדרבה, שיעשה אדם מעשים טובים רבים. אבל, אי אפשר לומר שצריך הרבה רגש ללא גבול. רגש צריך להיות במידה, לא יותר מדי ולא פחות מדי. אדם בלי רגש הוא קטסטרופה, וכן אדם שכולו רגש הוא גם קטסטרופה. **אומר מרן הרב קוק**, שמיתת הבנים היא הצער הרגשי הגדול ביותר שיכול להיות, "**אם יסכים בלבנו, שתהיה כל הרגשתו באהבת בניו רק למען כבוד שמו יתברך**", אז גם הרגש שלו יתעלה, "**נראה שהוא כפרה הגונה לעומת ההרגש**".

בהמשך הגמרא:

"רבי יוחנן חלש, על לגביה רבי חנינא. אמר ליה: חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ידך", תן ידך, "יהב ליה ידיה ואוקמיה". [נתן לו ידו, והקים אותו מן המחלה].

אומר המב"ט בספר 'בית אלוהים' (שער התשובה פרק ט): הוא לא יכול היה לעמוד בהם. אבל הרי אלה היו ייסורים של אהבה? אין הכוונה שהוא הצטער שהוא קיבל ייסורים, הוא קיבל אותם באהבה ובסבר פנים יפות. מה שהוא אמר "לא הם", זה לא לערער על מה שהיה, אלא לומר: עכשיו אני כבר לא יכול לקבל את הייסורים האלה בסבר פנים יפות.

יד. ייסורים בניסיון

אם כן, דיברנו על ייסורים שאדם מביא על עצמו - ייסורים מדומים, וכן על ייסורים של כפרה וייסורים של אהבה. הסוג האחרון הוא ייסורים של ניסיון. **שואל המב"ט**: אם הקדוש ברוך הוא אוהב אדם, מדוע הוא שולח לו ייסורים של אהבה? שיעשה לו טובה בעולם הזה!

הוא מתרץ: אדם בעולם הזה צריך לעשות את הטוב מתוך בחירה חופשית. יש אנשים שזה קל להם. יש להם הרבה יותר כוח ממה שנצרך כדי לעמוד במאבקים. חבל על כך שהם מתבזבזים. הם היו יכולים לגלות אהבה לריבונו של עולם במצבים הרבה יותר קשים. הם מסוגלים ללמוד יותר תורה ביותר עמל. במצב הנוכחי שלהם הם אינם יכולים להשלים תשוקתם לגלות את אהבתם לבורא. לכן הקדוש ברוך הוא מביא עליהם ייסורים. זו כוונת הכתוב בגמרא: **"אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו"**, כלומר, יחשוב לעצמו: "אולי לא מילאתי חובתי". אבל אם הוא רואה שהוא מילא את חובתו, כלומר, "פשפש ולא מצא", אלה הם ייסורים של אהבה במובן של ניסיון. כך מסביר המב"ט.

גם בספר 'מנורת המאור' (נר חמישי, כלל ג, חלק א, פרק ג, אות ש), קושר רבי יצחק אבוהב ייסורים בניסיונות. לדבריו, אין הכוונה בניסיון לומר שהקדוש ברוך הוא אינו יודע אם האדם יעמוד בניסיון; הקדוש ברוך הוא ודאי יודע. אלא הכוונה שבני אדם מסביב יראו, ידעו וילמדו עד היכן האדם צריך לאהוב את ריבונו של עולם.

פירוש נוסף: להוציא מן הכוח אל הפועל את האהבה שיש לו אל ריבונו של עולם. יש הבדל בין מה שיש בפוטנציאל, לבין מה שיש בפועל, כמו שכתוב **"אל יתהלל חוגר כמפתח"** (מלכים א כ יא). **"חוגר"** הוא זה שלובש את החגור לקרב, ו**"מפתח"** הוא זה שפותח את החגור. אינו דומה זה שלובש את החגור ומתגאה ואומר: אני גיבור, לזה שניצח בקרב ופותח כעת את החגור.

שני הפירושים שהוא הביא למטרת הניסיון, הם, בעצם, שתי השיטות: אחת של הרמב"ם והשנייה של הרמב"ן. כולם מסכימים שניסיון אינו נעשה כדי שד' ידע, שהרי ד' יודע הכל גם בלי הניסיון. **הרמב"ם אומר**, (מורה נבוכים ח"ג פכ"ד) שהניסיון הוא כדי שאנשים ילמדו. עקידת יצחק היתה כדי שהעולם ילמד פעם אחת ולתמיד אצל ראשון המאמינים, עד היכן מגיעה אצלו אהבת ד', שהוא מוכן אפילו לעקוד את בנו. **הרמב"ן אומר**, שהניסיון הוא כדי להוציא ולגדל בפועל דברים שריבונו של עולם רואה שהאדם מסוגל לעמוד בהם. ב'שער הגמול', הוא מביא משל ידוע של חז"ל.

אחד מוכר קנקנים בחנות ויש לו שני סוגי קנקנים - קנקן רגיל וקנקן מחוסן נגד מכות, כלומר, קנקן חזק. איך הוא יודע? הוא לוקח פטיש ומכה - אם הוא נשבר, הוא זורק אותו לפח, ואם הוא מחזיק מעמד, הוא כותב עליו: קנקן עמיד למכות. כמוכן שהוא לא עושה את זה על קנקנים רעועים, אלא הוא עושה את זה רק על קנקנים טובים וחזקים, שהוא סובר שהם יכולים לעמוד בזה. כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה אנשים חלשים, אלא את הצדיקים. אחרי שאדם עמד בניסיון, הערך הפנימי שלו גדל. לכן, מסכם הרמב"ן ואומר, אלה הם רחמים גדולים שריבונו של עולם שולח לאנשים ניסיונות, כדי שהם לא ידרכו במקום ולא יהיו תמיד באותו מצב, אלא יתקדמו ויתפתחו.

טו. החסיד אוהב ייסורים

גם בספר **'מסילת ישרים'** (פרק יט) בדבריו על החסידות אומר הרמח"ל: צריך לאהוב את ד'. מבחן האהבה הוא בעת דוחק וצרה. לפעמים אדם מרגיש שיש משהו שמפריע לו לאהוב את ד'. הוא קצת "ברוגז" עם הקדוש ברוך הוא, יש לו טרוניה, תרעומת וטענות על מה שד' עשה וזה מקרר לו את האהבה אל ד'. אומר רמח"ל: יש לכך שתי תשובות: תשובה אחת שהיא שווה לכל נפש, ותשובה אחת שהיא בשביל אנשים בני מעלה. את התשובה הראשונה הזכרנו כבר. היא כמו "כל דעביד רחמנא לטב

עביד" (ברכות ס ב), כמו רופא שחותך לאדם מורסה כדי שיבריא, האם זה מקרר את האהבה שלו אל הרופא? - לא.

התשובה השנייה היא לבעלי הדעה האמיתית. הרי בפרק י"ט של 'מסילת ישרים' מבואר מהו חסיד. החסיד מעולה מן הצדיק. צדיק הוא אדם העושה את הטוב כי הוא רוצה להיות טוב. הוא רוצה "לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו", לזכות בעולם הזה ובעולם הבא, "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד" (משלי ג טז).

החסיד, לעומתו, הוא אדם שמה שמטריד ומדאיג אותו הוא כבוד ד' וכבוד עם ישראל, שהם, בעצם, דבר אחד, כי כבוד ד' מתגלה דרך כבוד עם ישראל. היפנים והיוונים נחמדים מאוד, אבל כבוד ד' הוא דרך עם ישראל. זה מה שמעניין את החסיד. הוא אינו עובד בשביל עצמו. אדם העובד כדי שיהיה לו עולם הזה, עולם הבא, עושר, כבוד ואריכות ימים, אינו עובד את ד', אלא הוא עובד את ד' בשביל עצמו. אדם שאינו עובד בשביל עצמו, אלא בשביל ד', להגדיל את כבוד ד', לעשות נחת רוח לפניו, להגדיל את כבוד ד' וקידוש השם בעולם, מה איכפת לו שיש לו צרות? אדרבה, ככל שזה קשה יותר, ככל שיש לו יותר ייסורים, ככל שהוא צריך יותר להתאמץ כדי להתגבר, כך הוא שמח יותר.

הרמח"ל מביא משל לקצין מצטיין בצבא, שתמיד בוחר לעצמו משימות קשות. כששואלים: מי מוכן להתנדב למבצע הקשה הזה, שמתוך עשרה יחזרו רק אחד עשר מתים? הוא מוכן. ככל שזה יותר קשה, כך גדלה התלהבותו. **"כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר, להראות תוקפו בניצחונה"**. **"וכבר מורגל זה העניין בכל אוהב בשר ודם"**, גם בשר ודם האוהב את חברו, **"שישמח כשיזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב, עד היכן מגיע עוצם אהבתו"**. אדם האוהב את חברו, אם יש לו הזדמנות לעשות דבר קשה מאוד שיראה כמה הוא אוהב את חברו, הוא שמח על ההזדמנות שיש לו. זאת המטרה של החסיד. אם המטרה של אדם היא לאכול סטייק עם צ'יפס ולשתות מיץ, האדם האוהב אומר לאהוב: אני אוהב אותך, אבל אילו היית יכול להיות פסל היה טוב יותר, כי אז

הייתי אוכל ושותה בלי הפרעה. כל הזמן הוא עסוק בגוף שלו. אבל אם אדם באמת אוהב את חברו, הוא שמח שיש לו הזדמנות להראות את אהבתו. כך מי שאוהב את ד', בכלל לא מפריע לו שיש לו דברים קשים. הרי מי שאוהב מישהו אחר, וקל וחומר מי שחולה אהבת ריבונו של עולם, לא איכפת לו מכל הקשיים. לא רק שלא איכפת לו, אלא הוא שמח שיש לו הזדמנות להרבות את כבוד ד' וקידוש השם בניסיונות קשים יותר.

בספר 'חובות הלבבות' מביא את דרשת חז"ל (שבת פח ב): "צורר המור דודי לי בין שדי ילין" (שיר השירים א יג) - אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, אף על פי שמיצר ומימר לי, דודי בין שדי ילין". למרות שהוא צורר אותי וממרר לי - "צורר המור דודי לי בין שדי ילין". אומר על כך בעל 'חובות הלבבות' (שער אהבת ד פרק א): "אחד מן החסידים, שהיה קם בלילה ואמר: 'אלוהי! הרעבתני, ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ועוזך וגודלך הוריתני. אם תשרפני באש - לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך'".